

EKKLESIA AMSTERDAM

De avond voor Kerstmis 2019

Alex van Heusden

Mocht ons verschijnen deze gerechte. Het kindeke wordt geboren in een wereld waarin de keizer van Rome heer en meester is. Het bevel van Caesar Augustus dat heel de wereld moet worden ingeschreven, stelt de Romeinse overheid in staat nieuwe, zwaardere belastingen te heffen, waardoor mensen nog dieper wegzakken in uitzichtloze armoede. Zo gaat het toe in een wereldorde die is gegrondvest op geweld en onderwerping van volkeren - kolonialisme en slavernij. Tegen dit regime van onderdrukking in wordt het verhaal verteld van een mensenkind, een nieuwgeborene, wiens naam betekent 'God zal bevrijden'. De verteller van dit verhaal waagt zich aan grote beelden. Hij laat een schare van hemelse machten zingen over 'vrede op aarde' - met 'vrede', *sjalom*, wordt bedoeld bevrijding van mensen, heel concreet: uit armoede, verlatenheid, geestelijke verwarring, innerlijke leegte. Het woord *sjalom* betekent letterlijk 'heel-making', dat een mens niet meer in stukken uiteenvalt. Het kind dat geboren wordt in dit verhaal, zal als hij volwassen is, spreken over 'koninkrijk van God', een wereldorde van bevrijde mensen.

'God zal bevrijden.' Wie God? Wat God? Bestaat God? We weten niks. We hopen - misschien. Sommigen niet, anderen vurig. In het 'Grote Verhaal' dat in deze Ekklesia wordt hooggehouden, proclameert 'God', die met zijn naam 'Ik zal er zijn', een nieuwe wereldorde. Die naam is een kracht tot bevrijding die het aangezicht van deze aarde zal vernieuwen.

*Als er een god is,
is het een ander.
Een die niet komt verdelgen
die geen vuurovens stookt
maar zijn geliefden levend
uit de vlammen bevrijdt.*

Wij in dit beproefde werelddeel - Europa. Met een geschiedenis vol verschrikkingen. 'Europa pleegde zelfmoord door zijn Joden te doden' - aldus cultuurfilosoof George Steiner. Maar ook getekend door een geschiedenis van grote schoonheid en vol humane ideeën.

Europa is geboren uit Azië, en wel dat deel van Azië dat we kennen als het Nabije Oosten. Griekse mythologie vertelt hoe Zeus afdaalt van de Olympus en in de gestalte van een stier verschijnt op de kust van het latere Libanon. Daar is prinses Europa aan het spelen met haar vriendinnen. De stier staat te loeien en rolt in het zand, tot verbazing van het meisje. Eenmaal nieuwsgierig geworden, durft ze de stier te benaderen, begint hem te strelen en klimt vervolgens op zijn rug. En daar gaan ze, de branding in, over een pad dat de zee doorklieft, naar het werelddeel dat haar naam zal dragen.

Europa, een geschaakte Aziatische prinses. Haar naam wordt wel etymologisch in verband gebracht met het Akkadische woord *erebu*, 'zonsondergang'. Vanuit Tweestromenland gezien gaat de zon onder boven Europa - vandaar 'Avondland'. Van *asu*, 'zonsopgang, zou de naam Azië stammen. Een wereld van zonsopgang tot zonsondergang, van vruchtbare verbinding, maar ook van grote tegenstellingen en vijandschap, tot op vandaag. Verreweg de meeste vluchtelingen, sinds de zomer van 2015 in groten getale deze kant op gekomen, met name uit

Syrië, zijn moslims. De ongewenste vreemdeling is moslim. En dus vallen grote delen van Europa terug in een nationalisme dat de geesten vertroebelt - wat Erich Fromm eens typeerde als 'de incestueuze gebondenheid aan bloed en bodem'.

Ook het kind, wiens geboorte wij met Kerstmis gedenken, is geboren in Azië. Volgens het verhaal in Betlehem in Judea. De wieg van wat wij 'christendom' noemen, staat in het oosten. Het begon als een beweging van Joodse vrouwen en mannen, volgelingen van Jezus. Bijeenkomend in kleine groepen, houden zij de herinnering aan hem levend, hoe hij bevrijding bracht en mensen een nieuw leven gaf; hoe hij hen solidariteit leerde, op te komen voor elkaar in economisch moeilijke omstandigheden, weerstand te bieden aan onderdrukking; hoe hij hen leerde elkaar vast te houden. Zijn volgelingen beleefden dat als een 'voorgoed begonnen begin'.

'Kind ons geboren.' Een kind wordt bezongen. Geboren onder behoeftige omstandigheden - zo het verhaal.

Elke minuut worden wereldwijd kinderen geboren onder een ongunstig gesternte. En groeien op tot kind-slaven en kindsoldaten.

In kampen in Syrië leven Nederlandse zogeheten IS-kinderen die niet door eigen schuld zijn geboren en opgroeien in omstandigheden die ze niet kunnen bevatten, omdat ze daar te jong voor zijn. Volgens het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind komen de belangen van het kind altijd op de eerste plaats, ieder kind heeft het inherente recht op leven, de mogelijkheden tot overleven en ontwikkeling moeten in de ruimst mogelijke mate zijn gewaarborgd. Maar in zake IS-kinderen gaat de Nederlandse regering daar volstrekt aan voorbij. Deze kinderen zijn slachtoffers, geen daders.

In het boek Ezechiël (18:20) wordt het standpunt gehuldigd dat het kind niet mede de ongerechtigheid en schuld draagt van de ouder.

Ons leven, van ons mensen, speelt zich af op de aarde, hier beneden. Dat is de ruimte die ons ter beschikking is gesteld - ons 'gegeven' - en binnen de mogelijkheden van die begrenzing moeten mensen een plaats vinden waar zij kunnen wonen en waar zij veilig zijn - brood voor hongerlijders, uitweg uit de oorlog naar de weg van de vrede.

Geloven we daar nog in? Hebben we nog fiducia in een uitweg? Zijn we niet als slaven gebonden aan de wetmatigheden van deze wereld, aan systemen van geweld en onderdrukking? Ook innerlijk - tot diep in onze ziel.

Herkent u dit? Innerlijke slavernij. De macht der gewoonte omdat je niet de moed kunt opbrengen je leven anders in te richten, terwijl je daar, als je afdaalt in jezelf, innig naar blijkt te verlangen. Doffe berusting, het is zoals het is, het kost te veel moeite om jezelf opnieuw uit te vinden. Toch maar proberen, angst en twijfel weerstaan, opbreken en gaan.

Wat moet je leren? Leven in vrijheid. Innerlijk en uiterlijk, persoonlijk en in maatschappelijk verband - wij mensen samen. Dat vereist geestverwantschap en onderlinge solidariteit. Kan dat? Het verhaal zegt dat het kan, spoort ons aan daarin te geloven als onze menselijke bestemming.

Je kunt het opgeven onderweg, cynisch geworden, wanhopig, bedroefd of gelaten. Je kunt ook besluiten om toch weer op te breken, al is het maar door gehoor te geven aan de stem, het spreken, van een andere mens die jou roept, die jou nodig heeft. Daartoe bewegen worden. Die mens herkennen als je naaste. En de naaste worden van die mens.

Hierom draait het 'Grote Verhaal' dat ons bereikt heeft uit Azië, die kraamkamer van humane ideeën die ons allen hebben gevormd - ons meest eigen erfgoed.

De kern van dat 'Grote Verhaal' is misschien wel voor het eerst te vinden in oud-Hebreeuws geschreven op een ostracon, een potscherf, geschat op een ouderdom van meer dan drieduizend jaar. Daar staat: 'Spreek recht over slaaf en weduwe. Spreek recht over wees en vreemdeling. Verdedig de misdadiger, verdedig de arme en de weduwe. Wreek met 's konings hand de bedelaar en bied onderdak aan de slaaf. Ondersteun de vreemdeling.' Drie dikke strepen onder deze woorden, dit *magna carta* van humane beginselen.

De grote Israëliische schrijver Amos Oz, een jaar geleden gestorven, tekent hierbij aan: 'Het is in feite een lijst met een nette inventarisatie van bijna alle behoeftigen die de antieke maatschappij kende. (...) De oudste Hebreeuwse wet eist geen onderwerping aan goden of gehoorzaamheid aan een koning. In de kern is hij bedoeld om voor de armen, de vreemdeling en de onbeschermden te zorgen.'

Wat zou een nette lijst zijn voor vandaag, op de drempel van 2020? Goede zorg voor oude mensen; en voor mensen met dikwijls ernstige beperkingen. Mantelzorg, met liefde gedaan, maar soms o zo zwaar. En hoe er wordt omgegaan met vluchtelingen, vreemden en asielzoekers.

We doen wat we kunnen. We zijn er nog. Het Grote Verhaal van bevrijding is er nog, hier in ons midden. Niet als een kwijnend vlammetje, maar als een hoog oploeiend vuur dat ons aansteekt en toeroept: ga nu. Begeleid door dit woord uit de Talmoed: 'Wie één mens redt, redt de hele wereld.'

Dit is ons als erfgoed meegegeven, overgewaaid uit het oosten naar dit deel van de wereld waarin wij leven, dit oude Europa vol krassen en deuken, met een accu die toe is aan vernieuwing.

Het lied dat wij nu gaan zingen en horen, tien minuten lang, vertelt dit hele verhaal - heel de weg die wij hebben te gaan. 'Een psalm, een loflied'. *Dat ooit de mens de mens een naaste zij - smeken wij U.*